

Gunnar Balgård

"Gör något för Norrland. Något speciellt."

— en krönika om Norrländska Författarsällskapet —

"Det norrländska författarsällskapet bildades vid en sammankomst på Grand hotell kl 13."

Denna konkreta mening, skriven av författaren Sigvard Karlsson i pressdiskussionerna efter händelsen, markerar födelsen av en förening som startade med goda förhoppningar och i viss ovisshet, och som visat sig överleva till gott och väl myndig och mogen ålder.

Tidpunkten var den 23 november 1957. Platsen var Östersund.

Uppgiften är entydig. Den rymmer ändå inte hela sanningen.

I realiteten hade en preliminär förening funnits sedan den 21 augusti 1954, när den första träffen med inblandade personer ägde rum på Medlefors. Folkhögskolan hade då lokaler i Örviken. Fyra sammankomster hade redan föregått den konstituerande i Östersund. Dessa skiljer sig inte nämnvärt från dem som det instiftade Norrländska Författarsällskapet i fortsättningen arrangerar. Ändå bör Sigvard Karlssons klockslag gälla som historiskt datum. Man bör väl se det så, att de berörda personerna behövde några år i stadigt sällskap för att lära känna varandra och få behov att legalisera sin förbindelse. Det är som en tid av uppvaktnings före eklateringen.

Sällskapet är till en början helt en kamratförening.

Meningen var att ordna ett tillfälle, årligen återkommande, då spridda skrivare i en stor region kunde sammanstråla, diskutera, umgås och munhuggas, och samfällt yttra sig i angelägna kulturfrågor. Redan att

uppnå detta var i tidssammanhanget en stor erövring. Trots det förpliktiggande namnet (som länge vållade diskussion) rådde aldrig något krav på utövat författarskap för medlemskap, alla kategorier av kulturutövare och kulturintresserade var välkomna. Ut-sändande av ett upprop med den innebörden var en av den nybildade styrelsens första uppgifter (se bakpärmen av förra numret av Provins!). Naturligtvis utgjorde ordets utövare en kärntrupp i styrelse och medlemskår, men syftet var i vid mening kulturellt.

Från en begränsad krets av besökare på de årliga träffarna under 50-talet - ibland 30, ibland så få som 15 personer, enligt tidningsreferaten - har Norrländska Författarsällskapet långsamt vuxit till en högsta notering av 445 medlemmar 1984.

Expansionen visar att öppenheten blivit uppfattad. Sällskapet är nu också den enda existerande kulturföreningen som omfattar just hela Norrland, vilket i sig ger den en speciell betydelse.

En viss funktion av remissinstans i kulturfrågor har börjat tillkomma den på senare år.

Samtidigt har kamratandan bestått. Den yttrar sig, inte minst, i styrelsearbetet, men får sitt särskilda uttryck i den kursverksamhet som sedan 1970 årligen bedrivs på Medlefors folkhögskola. Här förenas nytta med nöje, behovet av social mötespunkt med tillfälle till fortbildning i skrivandet.

Och från samma år finns den parallella organisationen Författar

Centrum Norr, som handhar de mer författarfackliga frågorna, vilka därmed tydligare kunnat avskiljas från Sällskapets uppgifter.

Denna uppbyggnad, som tämligen trevande men ändå framsynt vuxit fram genom åren, har visat sig högst funktionell.

Det är rentav så, att den numera uppfattas med viss avund av kulturutövare på andra håll i Sverige. En lika ändamålsenlig organisation finns inte riktigt i andra regioner. Vad som från början var en lös och improviserad skapelse, formad av de stora avståndens tvingande omständigheter, har visat sig vara en obestridd tillgång.

Den "norrländska modellen" erbjuder kontakter och favörer som faktiskt bara existerar i norr.

Detta resultat var ingalunda givet från början. Av dokumenten framgår, att Sällskapet vid åtminstone ett tillfälle - i mitten av 1960-talet - varit akut nedläggningshotat, och att enskilda medlemmar emellanåt känt tvekan över dess mening och berättigande. Men samhörighetens krafter har ändå hållit föreningen vid liv genom kriserna.

De årliga träffarna i augusti på Medlefors folkhögskola utanför Skellefteå har utgjort basen ända från början. Vid alla tillfällen utom fyra - 1956 i Vilhelmina, 1961 och 1963 i Bollnäs, 1964 ingen träff alls - har Medlefors varit träffpunkt. Rektor John Olofssons bistånd och välvilja har varit avgörande för föreningens fortlevnad. Den humanistiska andan

på folkhögskolan har blivit synonym med Sällskapets egen.

Att känna sig äga en hemmaplan är livsviktigt för en verksamhets bestånd.

Inom de stora avståndens provins, som Norrland utgör, är detta särskilt angeläget. Till en början trodde man faktiskt motsatsen, att avstånden borde innebära att träffarna skulle ambulera. Detta höll på att bli - i förening med några andra skäl - föreningens död.

Det omfattande material om Norrländska Författarsällskapets historia som jag samlat på mig för denna uppsats - protokoll, brev, tidningsartiklar, muntliga uppgifter - kan här bara i begränsad mån komma till användning. Jag har inte gått till botten med de tämligen rika källorna. Det följande är att betrakta mest som en preliminär skiss och överblick över förloppet, ett personligt urval av fakta och detaljer.

Ämnet och ärendet lär rimligen attrahera till mer djupgående forskning i framtiden, i annat sammanhang, av någon annan utövare.

Norrländska Författarsällskapet

"Skrivarträff" på Medlefors

I lördags och söndags hade ett 20-tal unga väster- och norrbottiska författare och lyriker samlats på Medlefors folkhögskola för att diskutera sin konst och överlägga om spörsmål och problem, varmed de brottas. Man inledde för övrigt med en överläggning om pressens kultursidor. I anledning härav hade de båda lärens tidningar inbjudits att sända representanter. Synd att säga var inte ens hälften representerade. I varje fall inte vid överläggningarna.

har funnits i snart 30 år (eller 31, om man ser till den första preliminära träffen). Dess första fas är redan på väg in i glömskan. Det finns alltså god anledning att påminna om vad som förevarit, att försöka ge en bild av den genomlevda historien.

Jag tycker mig urskilja i huvudsak tre perioder, sammanfallande med en indelning i decennier och med byten på ordförandeposten. Jag följer dem kronologiskt i en rörelse från dåtid till nutid.

Initiativtagare till konferensen har varit Sigvard Karlsson, folkokollärare i Örträsk men också lovande lyriker. Han sökte kontakt med rektor John Olofsson på Medlefors, och denne slog till. Det hela har varit ett försök. Man hoppas det skall kunna upprepas, men något beslut där om fattades inte. Däremot föreföll deltagarna överens om att det är motiverat med nya konferenser. Denna första gav också mer än en. Atskilligt är dock en kostnadsfråga. o. man sporde om tidningarna stödjande vill träda till. Kanske vore syftet värt en insats i den vägen. Det finns ju ändå beröringspunkter mellan dessa pennans män och kvinnor. Vi får se. Blir det fler sätmmankomster av detta slag på den populära folkhögskolan, så vill vi hoppas, att även målar- och bildkonstens samt musikens vänner möter upp. De har säkert åtskilligt att ge även de. Nu hade man inte fått med några representanter från de lägren. Tyvärr.

Diskussionens vägar gick höga efter Sigvard Karlssons inledning på lördagen om pressens kultursidor. De närvarande författarna önskade bl. a. ökat utrymme på tidningarnas kultursidor för de sköna konsterna. Ingen förmenar dem det. Det är bara så, att detta som så mycket annat är en fråga om utrymme i spaltarna, om kostnader och personella resurser. Allt detta påvisades, och man får väl säga, att debatten skingrade många dunkla punkter och missförstånd. Därför bör den också bli av positiv betydelse för framtiden. I varje fall får man hoppas det.

I debatten gjordes från tidningsmannahåll inlägg av chefredaktör G. Nydahl, Skellefteå, redaktionssekreterare Sigfrid Almqvist, Umeå, och redaktör Arnold Rörling, Boden. Den sistnämnde deltog i konferensen både i egenskap av författare och tidningsman.

På kvällen var ett trevligt samkväm anordnat. Därvid läste fru Britt-Marie Eklund, Norsjö, Bernt Karlsson, Sigvard Karlsson och Lars Englund egna dikter. Även rektor Olofsson, författaren Helmer Grundström och kand. Thun deltog i det samtal kring dikt, form och syftsmål som följde.

På söndag inledde författaren Lars Englund spörsmålet om »Lyrikens varför och hur», medan rektor John Olofsson talade om »Kulturattityder vid 50-talets början». Efter det senare föredraget följde ett livligt samtal.

Träffi i Örviken 1955. Fr v Bertil Ågren, Sture Meijer, Britt-Marie Eklund, Per Olof Sundman, Sigvard Karlsson och John Olofsson. Foto Norra Västerbotten.

1957 (1954) - 1964

Äran och hedern att ha initierat Sällskapet bör tillfalla Sigvard Karlsson i Bjurholm. På hans tillrop samlades de första kamraterna på Medlefors 1954.

Vad det formella bildandet av en förening angår, så torde det första ordet ha fällt av Harald Forss i örat på Per Olof Sundman. De initierade medger motvilligt att så förhöll sig. "I egenskap av stockholmsk närking hade han egentligen ingen talan", skriver Sundman sedermera i gamla Provins (1/60), men faktum kvarstår.

Och den replik som jag satt som rubrik på denna artikel ("Gör något för Norrland. Något speciellt") är också fälld av Forss, uppfångad av Länstidningens referent vid det konstitutionella mötet i Östersund 1957.

Men Forss' gnista skulle förstås inte ha tänt en brasa om inte förutläggningarna och underlaget redan funnits.

Vid denna tidpunkt hade behovet av en organisation att förbereda träffarna, att söka medel och bidrag för genomförandet, gjort sig märkbart. En mera permanent form borde tillkomma.

Annars härleder Sigvard Karlsson den djupaste roten till den kamraterskrets, som han själv tillhörde i Luleå omkring 1950, när han bevistade folkskoleseminariet där. Dessa vänner skingrades efter färdig utbildning, de sökte ett sätt att kunna återsamlas. Meningen var att träffas på Sunderbyns folkhögskola redan 1953, men förhinder uppstod. När Sigvard Karlsson fick jakande svar från John Olofsson på Medlefors det påföljande året, skulle det visa sig att han gjort ett fynd.

Ett 50-tal norrländska författare och konstnärer hade fått inbjudan till träffen per brev, ett 20-tal infann sig. På ett foto över hela förstasidans bredd i Nordsvenska Dagbladet den

23/8 1954 ligger en grupp personer i gröngräset och tittar in i kameran, bland dem: Lars Englund, Helmer Grundström, Britt-Marie Eklund, Harry Forssell, Sten-Olof Nilsson, Hans Östman, Arnold Rörling, Berto Marklund, Sigvard Karlsson och John Olofsson.

Läsekretsen uppmanas i rubriken över bilden att hålla "ögonen på de här - det är norrländska författare som kommer".

Det är onekligen en gruppbild med vissa vingslag i luften. Det är det första "klasskortet" av dessa kulturaktörer, vilka sedan i lätt varierande konstellationer ska återkomma i tidningsreferaten under en lång följd av år.

Blandningen av författare och bildkonstnärer i denna första årgång bör noteras. En förbrödring mellan konstformer finns i Sigvard Karlssons vänkrets och åtanke, den avspeglar sig här. En kollegial öppenhet fanns med från början. Vid den andra träffen förekom det t ex på programmet, att deltagarna gjorde sällskap till Sture Meijers ateljé i Skellefteå för att titta på tavlor. Vid träffen i Vilhelmina 1956 uppträdde Elis Essegårds amatörtateatergrupp, och filmkännaren Hans Haste föreläste om film. År 1957 for hela sällskapet gemensamt in till stan för att se "Sjunde inseglet". Både 1959 och 1960 deltog Rolf Tourd och Marianne Condé från Härnösands länsteater, den första fast turnerande teatergruppen i norr. År 1961 hade Karl Rune Nordkvist dragit samman en utställning av norrländskonstnärer till träffen i Bollnäs. Målaren Jean Carlbrand deltog vid några tillfällen och skisserade vid mötet 1962 ett framsynt kommunalpolitiskt kulturprogram, vilket vägdes in i ett skarpt offentligt uttalande som årsmötet den gången antog.

Dessa inviter till andra kulturutövare var naturliga. Skrivarna var inte många nog att själva bära upp en förening, och någon särskild referens till

Harald Forss i Vilhelmina 1956.

just författarna existerade inte förrän verksamheten krävde ett namn vid föreningsbildningen 1957, varvid beteckningen Norrländska Författarsällskapet under vissa våndor antogs.

I samma veva blev det genast styrelsens sak att i ett upprop försäkra att dörrarna till medlemskap förblev öppna, att sålunda gendriva en uppkommen och önskad entydighet.

Vad händer annars under de första preliminära åren?

En kärntrupp av personer börjar samlas kring Sigvard Karlsson och John Olofsson. 1955 ansluter sig Per Olof Sundman, 1956 Karl Rune Nordkvist, Lennart Frick och Sten Hansson. Britt-Marie Eklund och Lars Englund ("knattrande på moped ända från Vindeln") återkommer årligen. Från 1956 tar Harald Forss för vana att infinna sig.

Av tidningsreferaten att döma tycks två föredrags- och samtalsämnen ha dominerat vid de tidiga träffarna: poesin som konstnärligt uttryck, och det norrländska kynnet som särart.

Om det förra ämnet föreläste Lars Englund, Sigvard Karlsson och Harald Forss vid olika tillfällen. Några minnesvärda formuleringar av Lars Englund förtjänar att återges ("Jag är

nöjd med en dikt bara ordet hav finns med i den." "En dikt bör likna en cirkel, som inte är färdigritad.")

Om Norrlands särart uttryckte sig John Olofsson vid ett tillfälle sålunda (Nordsvenska Dagbladets referat 19/8 1958):

Klimatet, vinterns tunga mörker som gör att vår längtan efter sommaren närmar sig vansinnet, glesbebyggelsen med sin karghet, och småbruket, som tycks vara dömt, är tre faktorer som skapar norrlänningen. De samverkar och gör, att den gemensamma kulturgrunden upplevs starkare. Jag tror på en specifik norrländsk kultur, som kommer att bestå. Den kan inte leva alldeles självständigt, det vore en löjlig tanke, men den finns där som en nyans.

Den kärvare Karl Rune Nordkvist genmälde: "Norrland är en produkt av den svenska fattigdomen och avfolkningen är en sund utveckling."

Lennart Frick framförde liknande synpunkter. Han var ung och frifrisig, ännu inte 20 år fyllda. Med adress till honom kommenterar Per Olof Sundman (i brev till Sigvard Karlsson): "Många ungdomar tror att det är detsamma som dialekt och bakgård till storstad. Det är fan att de är så förhäxade av storstaden! Att de inte ser att det finns andra måttstockar!"

Sundman söker definiera begreppet provinsialism. Detta är ett gångbart ämne vid 1950-talets slut. Författaren Lars Bäckström besöker Medlefors, han har just myntat termen "nyprovinsialism". Inom Norrländska Författarsällskapets styrelse finns flera, som anade att föreningen just här kunde ha en särskild uppgift att förvalta. Om en erkänd och urskiljbar särart faktiskt fanns i Norrland, borde Sällskapet ålägga sig att värna om den.

Mot detta kan ställas de första tecknen på en intellektuell vindkantring i opinionen. De första uttrycken visar sig på Medlefors år 1960.

Sten Hansson, liksom Frick oppo-

Träff i Vilhelmina 1956. Fr v Erland och Karin Flemming, Birgitta Boblin, Sten Hansson (i uniform), Lennart Frick, Bror Banck, Hans Haste, P O Sundman och B-M Eklund.

Som 17-årig gymnasist deltar Lennart Frick första gången på mötet 1956. Fr v Frick, B-M Eklund och P O Sundman. Foton Sigvard Karlsson.

sitionell, betonar i ett föredrag "viken av att vi nu vänder blickarna mot de nya staterna i Kongo och Latinamerika."

En förmedlande hållning intar därvid Sara Lidman som vid sitt andra framträdande på Medlefors, några år senare, uttrycker sig så här: "Först när jag vistats ett och ett halvt år i Kenya förstod jag helt människorna från min hembygd som jag tidigare skildrat."

Men nu har jag gått händelserna väl långt i förväg.

Efter fyra års träffar av spontan karaktär mognar beslutet att etablera en förening.

Stadfastandet ska ske vid ett möte i Östersund. Samtidigt pågår i staden en kongress för bibliotekarier, liksom Bokens vecka. Tillfället förefaller väl valt. Tillresta författare ska tillsammans uppträda vid en soaré med uppläsning i läroverkets aula. Allt är väl sört för att tillfället ska få stor publicitet.

Per Olof Sundman intervjuas i Östersunds-Posten den 21 november 1957 och säger: "Huvuduppgiften för en eventuell norrländsk författarförening är att skapa kontakt mellan författarna.

Tidningen har också samtalat med Stellan Arvidsson, ordförande i Sveriges författarförening, som framhåller: "Vi ger ett norrländskt författarsällskap vår välsignelse". Till det konstituerande sammanträdet har stödjande telegram anlänt från stora norrlänningar i exil: Eyvind Johnson, Lars Ahlin, Sara Lidman, Björn-Erik Höijer, Birger Norman m fl.

På sammanträdet väcker Karl Rune Nordkvist viss förargelse med att säga (enligt Länstidningen):

Vi behöver inga sympatier från dem som sitter i storstaden och tycker att vi gör det bra som stannar här uppe. Vi är inte styrka av folk som säger att Norrland är ett härligt land bara man slipper bo här.

Många närvarande norrlandsföd-

da men utflyttade författare tar anstöt. Aksel Lindström lancerar tanken att dessa bör få bli medlemmar, men inte anses valbara till styrelsen, vilket blir mötets beslut. Möjligen kan "emigranterna" få en suppleantplats.

Harald Forss yttrar sig. Med sitt regionala patos och sin långsmala gestalt kastar han onekligen en viss skugga över föreningens tidiga historia. Han uttalar en varning till mötet: "Akta dej för Stockholm!"

Beslutet blir att bilda Norrländska Författarsällskapet. En interimstyrelse om fem personer väljs med Per Olof Sundman som sammankallande ordförande.

Senare på kvällen hålls den soaré med uppläsning där vissa inslag, trots diskret referering i pressen, ändå läcker ut och vållar den nyfödda föreningen viss nesa ända ut på riksplaneln. Om denna episod finns viss anledning att ännu hålla diskretionens täckelse fördragen. Må det räcka med att här citera Sundmans kommentar en tid efteråt i brev till styrelsekollegan Karlsson: "Jag plågas illa av brännvinsfröjderna i Östersund; en kvarnsten!"

Hur mycket händelsen faktiskt skadade föreningen i starten må vara osagt. Snart nog verkar den falla i glömska. Möjligen kan den ha medverkat till att de mångtaliga brev, som den unga styrelsen sände ut till institutioner och tänkta finansärer, inte gav några pengar.

Det är en svårt obemedlad förening som drar igång. Den första fasta styrelsen, vald i Medlefors 1958, bestående av Sundman och fyra västerbottningar (Britt-Marie Eklund, Bo Johansson, Sigvard Karlsson, John Olofsson) syns ha varken tid eller råd att träffas. Ruljansen sköts mest per brev.

Det första bevarade protokollet - det första skrivna? - från ett möte i Umeå i oktober 1958, innehåller uppgiften att Sundman varit över i Vasa och träffat österbottningar. Re-

dan här visar det sig att Österbottens litteraturförening, med den befintliga kulturtidskriften Horisont, ända från start fungerat som förebild för den norrländska föreningen. Sundman hade inbjudit en delegation från grannlandet att besöka Medlefors följande år.

Fyra personer kom också i augusti 1959 och vittnade om österbottnisk verksamhet: Emil Kaustinen, Ingmar Nykvist, Leo Ågren och S O Högnäs.

Planer fanns att öppna Horisonts spalter för norrländska skrivare, Sundman engagerade sig för saken. Han hade föga framgång. I flera omgångar återkommer sedermera anbudet från Vasa att göra norrländska nummer av Horisont. Bara vid ett enda tillfälle (nr 5/6 1968, med Allan Sandström som medredaktör) lyckades man fylla en norrländsk delsektion av tidskriften.

Norrlänningarna ville tydligen helst ha en egen tidskrift. Debatten därom blev en långkörare som återkom vid snart sagt varje träff på Medlefors, och hela tiden lika resultatlös. Ekonomin fanns inte. Till denna missmodets följetong kan det finnas anledning att återkomma separat i Provins vid annat tillfälle. Ärendet förtjänar sin egen historia.

Efter sammankomsten 1959 utbröt en pressdebatt om föreningens mening och berättigande. Rune M Lindgren skrev en stor artikel ("Matt på Medlefors", Västerbottens-Kuriren 28/8 1959) där han utdelade ett antal aktiva råd: "Utåtriktat arbete är också möjligt".

"Värme i att komma samman" räcker inte, summerar Lindgren:

Det man efterlyser är inte en Akademi Norrland. Men att organisationen Norrländska författarsällskapet skaffar sej ett berättigande som sträcker sej lite utom funktionen som kontaktmässigt forum för isolerade och kulturellt aktiva eller intresserade norrlänningar. Om ej man nödgad mena: upplös organisationen!

Brandfacklan väckte till gensvar i några tidningar. Sigvard Karlsson och Lennart Frick framträdde till kamratskapets försvar.

Nästa år 1960 bestämmer man på Medlefors - för att likväl förnya sig? - att låta träffarna ambulera i Norrland. Som vice ordförande får Karl Rune Nordkvist i uppdrag både 1961 och 1963 att arrangera sammankomster på folkhögskolan i Bollnäs. Vid det första tillfället deltar ålderman Albert Viksten för första och enda gången (även Sven Viksten) och Stig Åke Ståhlbacke guidar på en utställning av norrländska konstnärer.

Mötet 1963 är dåligt besökt. Likväl bestämmer man att 1964 träffas på en folkhögskola i Jämtland. Håller Sällskapet på att göra sig urarva? I ett summerande samtal med Nordkvist och rektor Elg i Bollnäs, är John Olofsson inne på tanken att man kanske borde dra hemåt igen.

—Vi kanske ska göra Medlefors till fast ort?

Det är Nordkvist som förmedlar denna John Olofssons replik till mig i samtal.

En kris har uppkommit. Den styr utvecklingen åt just det hållet. År 1964 har Sundman flyttat från Jämtland, ingen ansvarig finns att arrangera en sammankomst där. Det blir ingen träff alls detta år.

I det läget kallar Martina Nilsson till ett informellt möte i Kulbäcksliden intill Vindeln. Det är den 10 maj 1964.

Till mötet åker Sigvard Karlsson, som han säger i brev samma dag till kamraterna i styrelsen, "med en begynnande övertygelse om nödvändigheten att ge vårt sällskap en hedersam begravning".

I stället finner han att den samlade skaran, ett 20-tal personer (bl a Sune Jonsson, Per Fritiof Persson, Göran Zachrisson, Allan Sandström, Matts Balgård, Rolf Tourd och Erik Beckman) visst anser att sällskapet "fortfarande har en viktig uppgift att fylla".

Norrländska Författarsällskapet överlever, men är i stort behov av rekonstruktion.

Och Martina Nilsson fortsätter vana att invitera intresserade till sig i försommargrönskan årligen ända fram till 1974. Ett flertal styrelsemöten har haft hennes storstuga som miljö.

1965 - 1975

Sällskapets historia efter 1965 är att betrakta som en fast förbindelse med Medlefors folkhögskola.

Föreningen behövde en ny ordförande. Arnold Rörling var tydligen tillfrågad, men avböjde. Karl Rune Nordkvist accepterade. Hans mandat skulle bli långvarigt, omvalen av honom många, och hans arbete för föreningen genom åren en kvalificerad och tålmodig välgärning. Nordkvist fanns med i den första interimstyrel-

Sigvard Karlsson med syster och hustru i Kulbäcksliden 1965. Foto Martina Nilsson.

Sara Lidman på Medlefors i augusti 1965, i bakgrunden John Olofsson. Foto Matts Balgård.

sen redan 1957, han stannade i den beslutande kretsen till 1980. Ingen har gett mer av sitt liv och sin tid än han åt detta Sällskap.

En styrelse saknades också. Bara Sigvard Karlsson kvarstod, och flera av "räddarna" från Kulbäcksliden fick träda till och dela ansvaret (Martina Nilsson och Allan Sandström från 1965, Matts Balgård och Sune Jonsson från 1966). Ett arbetsutskott inom styrelsen förlades till Västerbotten, där dess huvuddel fanns bosatt. De första regionala träffarna och litteraturaftnarna vid sidan av Medlefors arrangerades, bl a i Umeå 1965 och 1966. De väckte visst gensvar och gav nya medlemmar. Från ett medlemstal om 72 år 1965, steg det till 115 det följande. På ungefär denna nivå förblev det under återstoden av 1960-talet.

Träffarna på Medlefors återtog som tidigare: 1965 framträdde Sara Lidman, 1966 Lars Huldén och Arvo Salo, 1967 Sune Jonsson, 1968 Bengt Nerman och Bengt Emil Johnson. Det kamratliga umgänget stod i centrum detta sensommarens veckoslut. Utbytet med Österbotten var vitalt, Kaj Hagman och Gösta Ågren flitiga gäster. Horisont infördes som husorgan också för Sällskapets medlemmar. Kontakt söktes med Nordnorges författare, fastän ännu med trevande gensvar.

Allt detta kan se tämligen livaktigt ut. Bakom kulissen rådde en fortsatt ovisshet.

Själv bodde jag i Stockholm dessa år, jag träffade då ibland Allan Sandström. Med bekymrad min brukade denne fråga mig: —Vad ska vi göra med Sällskapet?

Något kontinuerligt styrelsearbete förekom inte. Ur verksamhetsberättelsen 1966-67 kan man inhämta: "Styrelsen är väl medveten om de bristande aktiviteter som vidlåtit verksamheten och uttalar ett förundrat tack för visat förtroende". (Formuleringen tycks antyda Nordkvists penna). År 1968 syns man vilja ålägga

sig att "försöka hålla två ordinarie sammanträden årligen utöver årsmötet", men lever dåligt upp till föresatsen.

Det behövs en nytändning. Begreppet "förgubbnig" - lancerat av John Olofsson? - börjar förekomma i vokabulären på årsmötet. Samma människor träffar sig själva, inga nya ringar sprids på vattnet.

Arnold Rörling förordar utsändande av "en missionär" att rekrytera nya medlemmar i Norrbotten.

Någonting måste ske. Och nya signaler skulle komma.

I ett medlemsbrev i maj 1969 skriver Sigvard Karlsson om förestående diskussioner med FörfattarCentrum på Medlefors: "Vi hoppas att det samarbetet i form av en särskild norrlandsfilial ska bli den injektion vi så väl behöver i vår verksamhet."

En utredning gjord av Barbro Backberger på FörfattarCentrum i Stockholm 1968 hade förordat en regional kulturspridning. Torbjörn Thörngren och Gun Quarsell presenterar avsikterna och årsmötet beslutar - enligt protokollet - "att Författarsällskapet blir huvudman för ett Norrländskt Författarcentrum, vilket helst bör vara startklart under hösten och förläggas antingen till Skellefteå eller Umeå."

Under hösten sammanträffar Nordkvist och Gun Quarsell med en byrådirektör Jönsson på AMS i Stockholm, denne förbinder sig att ordna medlen för en kulturtjänst i Norrland. Under den kommande vintern praktiserar Nordkvist som konsult i Stockholm och genomför "Djävla Norrland"-kampanjen. Han skriver i brev till Martina Nilsson:

Nu sitter jag som konsult på Författarcentrum under en sexmånaders period, en nödvändig syssla med tanke på den blivande filialen i norr. Här får jag information, och här kan jag lära mig hur en slipsten av den här typen ska behandlas.

Sällskapets ordförande tog alltså

beslutsamt tag i den åt norr utkastade repändan.

Mycket av den följande lyckosamma utvecklingen torde bero av den handlingskraften.

Men inte bara centrumbildningen öppnade vägar. Mötet 1969 beslutade också att arrangera en veckolång skrivarkurs på Medlefors. Norra Västerbotten refererar så här (18/8 1969):

Till Medlefors ville också ordföranden förlägga författarkurser. Inte kurser i att skriva svenska utan i författandets teknologi och metodik, av samma typ som i flera år hållits på Föreningen Nordens folkhögskola Biskops-Arnö. Kurserna där hade blivit så stora att man måste säga nej till en del deltagare och då borde Norrland få en egen kurs. Man kunde börja med en kursvecka och avsluta den med författarsällskapets årsträff.

Kursen kom till stånd 1970. Tjugofem deltagare fanns med. Litteraturfrämjandet och ABF sköt till pengar. John Olofsson ledde ett lärarlag med bl a Nordkvist, Karlsson och Frick.

Effekten blev omedelbar. Äntligen hade nya och unga människor lockats till Medlefors och fått smak på miljöns utvecklande krafter. 70 personer - rekord! - deltar på årsmötet. Gunnar Kieri och Gunilla Lockwall väljs direkt in i styrelsen. Bengt Skoog blir ny sekreterare.

Kurserna återkommer sedan årligen, vissa år har de varit så många som 3 eller 4 samtidigt. (Fr o m 1974 bedrivs de som AMS-stödda fortbildningskurser för författare). Genom denna inkörsport har Sällskapet äntligen vunnit den nödvändiga nyrekryteringen. Följande år hittar Pekka Björnell och Bengt Ingelstam in i styrelsen; Runa Olofsson, Ivar Sundström och Hjalmar Westerlund följer åren efter.

Och den 1 december 1970 tillträder Eva Söderlind som kulturförmedlare vid FC Norr i Umeå.

Här finns nu äntligen ett kansli för litteraturens ärenden, en person an-

ställd för bara den saken, ett jättelyft. Vagg i vagg ligger kulturkontoret i Umeå. Från Söderlinds bord börjar brev och anbud om kampanjer att flyta ut i en energisk ström. Det första genomförda projektet är en "våraktion" i skolorna i Västerbotten i maj 1971. Därefter följer rader av andra, av författarbesök och kursarrangemang, allt medan medlemskåren samtidigt börjar upporganiseras.

FC Norr börjar från denna punkt få sin egen historia, delvis sammanvuxen med NFS, delvis separat, som inte riktigt hör till denna berättelse.

Men hopkopplingen var självförvårdad. Konstruktionen med gemensam styrelse för båda föreningarna, från början möjligen en oegentlighet, eller nödlösning, visade sig vara ett lyckokast.

Verksamheterna kunde härmed ledas och överblickas gemensamt, de stödde varandra. Norrland hade fått en fungerande litteraturförening. Styrelsearbetet tar fart. Konsulten behöver stöd och förankring. Från 1971 och framåt är protokollen från den samlade verksamheten många och flygiga.

Detta är nu den statliga kulturoptimismens tid. Årsmöteshelgen på Medlefors användes under en följd av år till att hålla medlemmarna informerade om gryende ambitioner och arbetande utredningar.

Sålunda framträder 1971 bildningskonsulent Bengt Andersson från Luleå och presenterar Kulturrådets tankegångar, 1972 står KIYS och OLAF på programmet, 1973 lokalradioutredningen och 1974 Litteraturutredningen. Tillresta talesmän vittnar och diskussion följer med Sällskapets medlemmar. Andan är optimistisk och kanske, kanske aningen överklig.

Men fortfarande har Sällskapet inga egna pengar.

Det är en gryende bokutgivning som ska bereda väg för det.

Redan 1969 hade landstinget i

FÖRFATTARCENTRUM I NORR

skall starta sin verksamhet i Umeå den 1 oktober 1970. Huvudmän för verksamheten är Arbetsmarknadsstyrelsen och Norrländska författarsällskapet. För verksamheten krävs en ansvarig, verkställande tjänsteman.

Huvuduppgifter blir

dels att genom kontakt med arbetsmarknadens parter, kommunala och regionala organ, skolor, föreningar och andra organisationer skapa bättre arbetsmöjligheter och fler arbetstillfällen för författare i Norrland och övriga Sverige,

dels att i samarbete med teatrar, orkestrar, bildkonstnärer etc. verka för en breddning av kulturutbudet i Norrland.

DU som vill arbeta självständigt, som värdesätter en möjlighet att bygga upp en verksamhet från grunden, som har god kännedom om norrländska förhållanden och som är allmänt kulturellt intresserad och helst har administrativ och organisatorisk erfarenhet, sök tjänsten som

FÖRSTE ASSISTENT (Ag 19)

för förmedling av författare och andra kulturarbetare med de fyra nordligaste länen, som primärt verksamhetsområde och med placering i Umeå.

Ansökan ställd till Arbetsmarknadsstyrelsen, Fack, 107 20 Stockholm 12 skall inges till Länsarbetsnämnden i Västerbottens län, Fack, 901 01 Umeå senast den 2 september 1970.

För upplysningar hänvisas till rektor Sigvard Karlsson, Bjurholm, tel. 0932/10501 och förste inspektör Erling Jacobsson, Länsarbetsnämnden, Umeå, tel. 090/122400.

LÄNSARBETSNÄMNDEN I VÄSTERBOTTENS LÄN

af ARBETSFÖRMEDLINGEN

Den första tjänsten som kulturförmedlare i Norrland utannonseras den 15/8 1970. Eva Söderlind anställs.

Styrelsemöte på vedbacken i Kulbäcksliden juni 1971. Från Mats Balgård, Gunnar Kieri, Gunilla Lockwall, Karl Rune Nordkvist, Bengt Skoog och Eva Söderlind. Foto Martina Nilsson.

Några ord i den bittra februari.

I England finns en förening vars medlemmar bestämt hävdar att jorden är platt. I Norrland finns en förening där många medlemmar beslutat sig för att stanna och fortsätta kampen för att förbättra kulturarbetarnas villkor. Mer centralt placerade människor anser fortfarande att detta är ett verklighetsfrämmande provinstränkande, och att det innebär ett handicap i jämförelse med befolkningscentras kulturaktivister.

Ingen kan förneka att avstånden är långa här i norr och att det utgör ett besvärande hinder. Den årliga träffen på Medlefors är i tid alltför knapp tilltagen, och det hinner knapp bli mer än en hälsningscermoni, men tillkomsten av FC-norr och kursverksamheten har redan öppnat nya vägar, skapat nya aktiviteter som i framtiden kommer att skapa respekt och öka vårt medinflytande på riksplanet. För den skull måste vi, var och en på sin ort bekämpa allt som vill avskärma och förminska oss. Jorden är bevisligen inte platt, och Norrland inte någon landsände varifrån man måste fly.

I väntan på den avlägsna våren.

Karl Rune Nordkvist

*Ett uppfordran-
de, odaterat
brev från 1970-
talets början
av ordförande
Nordkvist.*

sen vid tiden när Karl Rune Nordkvists ordförandetid går till ända.

1976 - 1985

Två ämnen syns dominera det tredje decenniet i Sällskapetets historia - "Söderlindska drömmen" och "Ivars magasin" - alltså förlags- och tidskriftsfrågorna.

Min egen delaktighet i detta skede får mig möjligen att brista i klarsyn. Här finns ett myller av händelser och material. Mina egna protokoll har en detaljrikedom som förvånar mig själv vid påseende så här efteråt.

I denna period befäster NFS sina positioner och erövrar några nya.

Skiftena på ordförandeposten är nu flera. Sällskapetets galjonsfigur syns vilja nöja sig med 2-årsperioder: Ivar Sundström väljs 1976, Sven Viksten 1978, Bo Sjögren 1980. Från 1982 är Bernt-Olov Andersson en uppskattad anförare.

Genom styrelsen passerar på funktionärsposter Karl Erik Johansson, Eva Nilsson, Peter Mosskin, Bosse Eriksson, Åke Lundgren och Elisabeth Rynell.

Kursverksamheten på Medlefors är väl etablerad. Ett gott anseende gör det lätt att engagera goda kursledare. Konsten att skriva teater, romaner, LL-böcker och lyrik lärs ut. Debutantkursen, som varit ett viktigt forum för återväxten 1970-72, återkommer från 1980.

En organisatorisk förändring inträffar när Sällskapet av kostnadsskäl kortar årsmöteshelgen till att avslutas under lördagen. Det sker 1979. Ruljansen rullar ändå, om än i viss brådska för de inom styrelsen engagerade.

Samma år höjs årsavgiften måttligt från 10 till 20 kronor.

Utbytet med grannländer, särskilt österbottningarna, är gott under hela 70-talet, för att sedan något stagnera. Här bör nog nya tag tas. Sällskapet får nu kontakt också med den finskspråk-

Västerbotten beviljat anslag för utgivning av en litterär antologi. "Västerbottensförfattare" utkommer 1971, upplagan slutförsäljs så småningom och ger någon vinst. Liknande antologier trycks för Västernorrland 1972 och Gävleborg 1973. Samma år utges Rune M Lindgrens "Norrländska 1900-talsförfattare" i sin första upplaga.

Dessa fyra böcker var argument nog att övertyga de berörda landstingen om att NFS förtjänade stöd för verksamheten. Sällskapet hade gjort synlig nytta inom deras områden.

I de ekonomiska årsrapporterna börjar små men viktiga anslag figurera.

Alla 5 landstingen i norr ger numera NFS vissa medel. Norrbotten var längst motvilligt, därifrån började anslag komma först år 1981.

Medlemstalet steg till en ny plåtå. År 1974 är det 230 personer, den högsta summan innan 80-talets expansion till följd av amatörskrivan-

dets tillväxt.

Sällskapet tar nu ett angenämt beslut. Ett stipendium till uppmuntran av unga författare i norr inrättas 1972, ur fonden Arnold Rörlings Minne. I stadgarna har ett uppdrag att främja tillväxten av norrländsk litteratur hela tiden funnits inskrivet. Detta förverkligas nu. Per Fritiof Persson erhåller den första avkastningen ur fonden, 500 kronor.

Men föreningen hade alltså fått smak på bokutgivning.

Till Söderlinds kansli börjar manus inströmma. Rune M Lindgren sköter vissa lektörsuppgifter. En arbetsgrupp inom styrelsen funderar fr o m 1971 på frågan, den figurerar i handlingarna som "den söderlindska drömmen". De befintliga men något diffusa signalerna om statlig välvilja mot regionala kulturinitiativ, bidrar till att väcka förhoppningar.

Impulsen är ju för övrigt naturlig inom ett författarsällskap.

Förlagsfrågan är den heta potati-

kiga kamratföreningen - Pohjoiset Kirjailijat, Nordfinsk författarförening - vilket underlättas av att några medlemmar reder sig på finska språket (K E Johansson, Gunnar Kieri). Sällskapet agerar värd för en Nordkalottkonferens i Piteå i augusti 1980. Där deltar också nordnorska och samiska delegater.

John Olofsson väljs 1976 till NFS' förste hedersmedlem. (Hedern var en gång påtänkt för Harald Forss, men anbudet kom av sig.)

Kjell Sundbergs frånfälle år 1978 griper styrelsens medlemmar djupt. Ivar Sundström föreslår en fond till Kjell Sundbergs minne. Den skulle "stödja den grund som Kjell verkade inom". Nordkvist invänder att vi redan har en del bekymmer att hålla Rörling-fonden med tillförsel av medel. Frågan bordläggs.

Sundberg hade fö engagerat sig i diskussionerna som ledde till Rörling-fondens uppkomst.

Åren 1977 och 1978 utdelas dubbla stipendier i en generös gest i anledning av 20-årsjubileum (se sid 21 i numret). Två engångsstipendier går dessutom till Österbotten, till Solveig Emtö och Levi Sjöstrand.

Diskussioner om bokmaskinen börjar synas i protokollen. Det leder så småningom till att FC Norr inköper en egen ordbehandlare, en Vic 64, året 1983, att finnas till förfogande. När Gunnar Rydström i samma veva kommer flyttande till Kramfors får Sällskapet tillgång till en mycket kompetent handledare på sådan mackapär.

Men det var alltså förlagsfrågan det främst gällde när den här perioden inleds, och Ivar Sundström just axlat ansvaret som ordförande.

Under Nordkvists sista år har det hänt att en utredning beställts för frågans avgörande. Ett 30-sidigt aktstycke föreligger till årsmötet 1975. Jag hade skrivit det. Texten tycks mig lite fadd och obeslutsam, omläst i efterhand, men den är i tidens ton och an-

Kursvecka på Medlefors 1972. Fr v Kristina Olsson, Sven Wernström, Gunnar Balgård, Margareta Sarri och Kjell Sundberg. Foto Stig Sandström.

Medlefors 1977. Fr v Kjell Sundberg, Gun R Bengtsson, Ingrid Lindholm, Karl Erik Johansson och Karl Rune Nordkvist. Foto Roger C Åström.

Sara Lidman som gäst hos debutantkursen 1983, till höger Nordkvist. Foto Leif Andersson.

da. Kanske den bäddade för vad som komma skulle. Tre alternativ framlades till årsmötets begrundande.

Årsmötet beslöt om en förlagsform i associering med Charlie Wedins tryckeri i Bjästa. Styrelsen skulle utforma ett samarbetsavtal inför en start påföljande år.

En förlagskommitté väljs. Genom brev svar lämnar 55 medlemmar förslag till lektörsgrupp. Medlemmarna får också yttra sig om konstruktionen. (Lennart Frick lämnar goda råd som han senare skulle förverkliga med framgång i sitt eget förlag, Fripress. Birger Norman förordar att man skulle be Frick att få överta namnet Ultima.) En fördragstext föreligger till sist som båda parter menar sig acceptera. En 3-årig avtalstid bestäms.

Redan tidigt finns dock indikationer om problem. Styrelsen vill lancera Pekka Björnells som förlagsredaktör, han får aldrig tillträde. Förläggare Wedin förbehåller sig i praktiken rätten att besluta om allting som har ekonomiska konsekvenser, även kontraktens utformning. I namnfrågan seglar konflikt genast upp. Wedin har bestämt sig för CeWe-Pool. Knappt har avtalstiden ens börjat, så får ordförande Sundström ett brev från Wedin av följande lydelse (14/10 1976): "NFS kan meddela sina medlemmar att samarbetet tyvärr måste upphöra eftersom överenskommelse inte kan träffas angående namnet på förlaget."

Det bör kallas en olycklig start.

Fortsättningen blir egentligen inte bättre. Vid en utvärdering "i halvtid" på årsmötet 1977, säger Wedin (Norra Västerbottens referat 22/8 1977):

—Jag gör böcker för läsaren, inte författarna.

Så kan det kanske sägas. Möjligen var inte heller läsarna tillfrågade.

Ivar Sundströms önskemål att NFS bör få "delta i förlagsarbetet så att produkterna känns som våra", uppfylls egentligen aldrig.

I ett brev (30/5 1979) säger Wedin att han önskar avtalet uppsagt efter

3-årsperiodens slut. Sundström svarar: "Det är väl inte mycket att säga om det eftersom samarbetet i praktiken redan upphört."

Inte särskilt många titlar torde ha utgivits, genom NFS' insats, som inte ändå skulle utkommit. De resterande antologierna "Norrbottensförfattare" och "Jämtlandsförfattare" från 1977 hade dock Sällskapet initierat.

Samarbetet blev nog inte vad någongdera parten önskat. Slutsumman blev ömsesidig besvikelse.

Det är svårt i efterhand att opartiskt värdera utfallet. Kanske kan man säga att båda sidor besjälades av någon slags pionjäranda. Olyckligtvis var de båda visionerna inte förenliga. Wedin kom att uppfatta författarnas krav på rätt och inflytande som en konservativ kraft. Därmed kunde heller inget förtroende uppstå.

Från NFS' sida är förlagsfrågan alltså lika olöst. Den har knappast heller så hög prioritet längre. Men CeWe-förlaget i Bjästa finns kvar som den faktor i norrländsk bokutgivning det ändå utgör.

Nog om förlagsfrågan.

Något bör också sägas om Sällskapets förhållande till FC och kulturförmedlingen under perioden. När OLAF-utredningen omsattes i riksdagsbeslut återfördes förmedlartjänsten till Arbetsmarknadsverket. Ann Svanberg, som efterträtt Eva Söderlind 1975, och Ulf Brorsson, efter honom Tore Mannberg, utgör nu en kulturenhet inom arbetsförmedlingen i Umeå. FC Norr får av förändringen nya stadgar och rekonstrueras på årsmötet 1976. Eva Söderlind är mellan 1974 och 1977 Sällskapets sekretetare.

Men hon hinner bara avgå från den funktionen, så befinner hon vid ett möte i Stockholm i november 1977 vald till ordförande i hela FC Riks.

Om sålunda den "söderlindska drömmen" om bokförlaget sprack, så kunde hon här i den nya funktionen

bidra till en för Norrland gynnsam utveckling. Regionaliseringsmodellen inom FC genomförs slutgiltigt. I alla fyra landsdelar ska funktionella styrelser tillsättas, och anslag alltmer slussas direkt till dem.

Den "norrländska modellen" har i realiteten införts på riksplanet.

För FC Norrs del innebär det - efter några års förlopp - att statliga medel i storleksordningen 100 000 kronor årligen finns disponibla för kulturbefrämjande ändamål.

Detta ska visa sig ha sin betydelse för periodens andra huvudfråga, alltså Sällskapets längtan efter en egen tidskrift.

Den långa ökenvandringen når nu sitt slut.

Under samarbetstiden med Wedin var en tidskrift inskriven i avtalet. Man nådde aldrig så långt. År 1978 hade för övrigt Rolf Tourd uppvaktat styrelsen med förfrågan om hans blad "Ristningar" i Kramfors kunde upphöjas till Sällskapets organ. Svaret blev avvaktande.

Skulle det aldrig bli en tidskrift?

Ivar Sundström är frågans ivrigaste tillskyndare. Ärendet får efterhand sin internbeteckning "Ivars magasin".

Sundström menar, att det i en startsituation måste vara försvarligt att satsa vissa, men måttliga, FC-anslag för tillkomsten av en tidskrift i Norrland. Vilket syftemål är bättre ägnat att skapa arbetstillfällen för skribenter i norr än att de får publicera sig mot betalning i en egen tidskrift?

Årsmötet 1981 uttalar sig - men "med viss tvekan" (Norra Västerbotten 17/8 1981) - för att göra ett försök. En förfrågan i brev till medlemmarna har gett vissa riktlinjer. Styrelsen får ett arbetsår på sig att framlägga ett konkret förslag.

Horisonts förre redaktör Kaj Hageman, som är närvarande på mötet, önskar projektet lycka till:

—Ni måste vara medvetna om att

ni får kämpa för den ekonomiska basen. Det tar två-tre år innan den är stabil. Men jag tvivlar inte på att det går.

I Bosse Erikssons styrelseprotokoll (8/11 1981) talas det under punkten "Ny norrländsk kulturtidskrift" om att nu på "riktigt allvar" ta itu med frågan. Man tänker sig i början att redaktionen ska vara ambulerande. (Det finns, med facit i hand, anledning påminna om vad som hände när hela Sällskapet skulle vara det.) Ifrån majmötet i Luleå följande år kan man läsa: "Styrelsen beslutar, efter jämförelse mellan inkomna offerter, att anta ett tryckeri i Piteå för tryckning av provnumret..." Detta föreläggs årsmötet i ännu något ofullständigt skick, utan pärmar, eftersom namnfrågan är olöst. I ett skede tycks styrelsen ha bestämt sig för "Nordanland", men ångrat sig.

Årsmötet beslutar tillstödja utgivning av 4 nummer under ett provår.

I medlemsbrevet från Gävle i september 1982 har namnet blivit stadfäst: "Provins Nordsvenskt magasin". (Från nyåret 1986 ändras tidskriftens undertitel och den heter "Provins Norrländskt magasin").

Med nu föreliggande nummer avrundar tidskriften sin fjärde årgång. Den bär ännu inte sina kostnader, men föresatsen gäller att den ska ha kommit för att stanna.

Med den förhoppningen avslutar jag krönikan om Norrländska Författarsällskapets hittillsvarande historia.

En optimistisk utgångston hämtar jag från Åke Lundgrens senaste medlemsbrev i september 1985:

Vi blir allt fler. För det här utskicket har jag burit nästan 500 brev på posten. Jobbigt, men också glädjande. Ju fler vi är ju starkare är vi!

Vad finns att tillägga?

Gunnar Balgård, redaktör för Provins.

Ovan: styrelsemöte i Sollefteå i april 1984. Fr v Niklas Lindberg, Sven Nyberg, Peter Mosskin och Elisabeth Ryneell (bakifrån). Bredvid: Ivar Sundström ombord på färjan till Ven för FC Riks årsmöte i november 1984. Foton Gunnar Balgård.